

Mg. iur. Egons Rusanovs

ZAB «Rusanovs & Partneri» vadītājs

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Svinolupa kāzuss

Lai arī cilvēka «destruktivitātes anatomija»¹ nav īsti autora kompetencē, pēdējo tomēr vienmēr interesējusi dažādās institūcijās darbojošos «tiesībsargu» patvaļas metafiziskie (vai abstrakti filozofiskie) cēloņi, meklējot un arī atrodot tos viņu gluži cilvēciskajā dabā un vājībās. Šī iemesla dēļ turpmāk izklāstītais nepretendē uz juridiska satura (kur nu vēl zinātniska!) raksta statusu. Tomēr esejas formāts varētu būt gana labs un adekvāts.

Patvaļas problēma ir tieši tikpat veca kā pasaule, un katrs ar nenoliedzamu labumu pats priekš savas pašizglītošanās var smelt riekšavām piemērus gan no ikdienas pieredzes, gan no visdažādākajiem literatūras avotiem (kultūrvēsturiskiem un sakrāliem pieminētiem ieskaitot). Nevajadzētu arī par zemu novērtēt cilvēkam dabiski piemītošo agresivitātes faktoru. Galu galā nevajadzētu aizmirst, ka

«postmodernajā pasaulē mēs visi joprojām nēsājam sevī aizvēsturisku gēnu – pārtikt no gaļas. Taču to mēs tagad dabūjam pārtikas veikalā, – nevis ar rungu vai dunci...».²

Vara un tās visdažādākās izpausmes (tajā skaitā – arī tās visdestruktīvākos variantos) vienmēr ir bijis izpētes fenomens, kas vilinājis cilvēku prātus.

Piemēram, postmodernisma franču filozofs Mišels Fuko (Michel Foucault, 1926–1984) varu saprata kā

«parādīb[u], kura cirkulē, un [un kurai] ir ķēdes reakcija [kas] neatrodas vienā noteiktā vietā, nekonzentrējas vienās rokās, [kas] nepieder kā īpašums vai bagātība. Vara funkcionē, darbojas tīklveidīgi, un tās tīklos indivīdi ne tikai riņķo, bet vienlaicīgi pakļaujas un pielieto varu, tie nav vienīgi nekustīgi mērķi, tie vienmēr ir vienotājelementi. Citiem vārdiem sakot, vara īstenojas caur indivīdiem un nevis tiek pret viņiem pielietota [..], vara īstenojas caur indivīdu, kuru tā ir radījusi»³.

¹ Sal. nosaukumu – Фромм Э. *Анатомия человеческой деструктивности*. Москва: Республика, 1994.

² Nezināms autors kaut kur kaut kādā intervijā kaut kādā TV pārraidē.

³ Fuko M. *Patiesība, vara, patība*. Rīga: Spektrs, 1995, 44. lpp.

Taču, kur realizējas vara, tur to vienmēr gluži dabiski ir pavadījusi tās piemērotāja gribas uzspiešana citiem, kas nereti pārtop patvaļā, piemēram, kaut vai sākotnēji pilnīgi nevainīgi paštīksminoties par savas varas pozīcijas pārkāpumu pār citiem.

Patvaļas cēloņi un iemesli nav nemaz saskaitāmi. Līdz ar to arī šī fenomena skaidrojums faktiski ir bez ietvariem. Patvaļu vienlīdz itin labi var skaidrot un pamatot gan ar cilvēka «grēcīgo» dabu (kā to, iespējams darītu dažādu konfesiju teologi), gan ar cilvēkam piemītošajām destruktīvām sadomazohistiskām tieksmēm (to droši vien apgalvotu psihoanalītiķi), vai arī ar kādiem citiem neskaitāmiem antropoloģiskiem faktoriem⁴, gan visbeidzot ar visparastāko cilvēcisko muļķību, kurai, kā zināms, patiešām nav nekādu robežu...

Turpinājumā pavisam konkrēts un spilgts piemērs no mūsu kaimiņvalsts tiesību piemērošanas prakses. Piemēra «nelatviskā izcelsme», pirmkārt, skaidrojama ar autora nevēlēšanos izpelnīties pārmetumus personiskā ieinteresētībā kādas konkrētas lietas izskatīšanā. Otrkārt, lasītājiem parasti patīk ekstrēmi un tādēļ ļoti uzskatāmi izpratni vairojoši piemēri, kādu, jāsaka, pēdējā laikā mūsu kaimiņvalsts praksē ir pietiekoši daudz⁵. Tomēr šī piemēra minēšana nekādā gadījumā nav domāta kā pirksta rādīšana uz valsti, kur, autora ieskatā, šobrīd patiešām pastāv nopietnas problēmas ar civilizētās pasaules vērtību izpratni. Turklāt vienmēr būtu jāatceras, – ja uz kādu rāda ar pirkstu, trīs pirksti vienlaicīgi vienmēr rāda arī uz sevi pašu. Taču jebkurā gadījumā, lai arī ne tik drastiskus, tomēr cēloniskās izcelsmes ziņā līdzīgus piemērus, manas cienījamās kolēģes un godājamie kolēģi, domājams, varētu nosaukt vairumā. Tālāk nosauktajā piemērā ir saskatāmi bezmaz visi iespējamie patvaļas izpaudumi – izmeklētāja rīcības (kuras motīvi, iespējams, bija karjerisms un iztapība priekšniecībai, demonstrējot bezierunu politisko lojalitāti režīmam un tā, iespējams, pat skaļi nepateiktajam pasūtījumam) klaja neatbilstība likumam, saprātam, morālei u.c. vērtībām. Tai gluži vienkārši nebija attaisnojuma. Turklāt tā nepārprotami bija rīcība, kas krasi sadūrās ar pašu elementārāko taisnīgumu. Taču, vai tad pie mums tā nekad nenotiek?

2015. gada 21. janvārī Krievijas Federācijas Federālā Drošības Dienesta (FDD)⁶ darbinieki (tajā skaitā FDD izmeklētājs Mihails *Svinolups* – šis zīmīgais uzvārds ar savām daudzajām iespējamām nozīmēm, kontekstiem un zemtekstiem⁷ varētu pat tikt lietots sugas vārda nozīmē, apzīmējot ekstrēmas patvaļas

⁴ Visaptverošas un integrējošas zinātnes par cilvēkiem visos laikos un visās izpausmēs objekti šī jēdziena visplašākajā nozīmē.

⁵ Bez turpmāk tekstā aprakstītās Svetlanas Davidovas lietas, uzmanība vērojama arī uz 72 gadus vecā pensionāra Ukrainas pilsoņa Jurija Sološenko lietai, kurš jau kopš 2014. gada 5. augusta atrodas apcietinājumā par «spiegošanu» Ukrainas labā. Turklāt pie J. Sološenko netiek laists Ukrainas konsuls, bet «advokāts» iesaka viņam atzīt savu vainu. Pieejams: <http://fakty.ua/195043-72-letnego-poltavchanina-uzhe-polgoda-derzhat-v-moskovskom-sizo-po-obvineniyu-v-shpionazhe> [skatīts 12.05.2015.].

⁶ Федеральная Служба Безопасности (ФСБ) – krievu val.

⁷ Vārds savieno divas krievu valodas vārdu saknes: сви́нья (cūka) un лупи́ть (sist / lobīt). Līdz ar to Krievijā vārds сви́нолу́п изplatīts kā iesauka cilvēkiem, kuri kauj cūkas un dīrā to ādu. Sal.

īstenotājus kriminālprocesā) dzīves vietā aizturēja Smoļenskas apgabala Vjazmas pilsētas iedzīvotāju Svetlanu Davidovu – septiņu bērnu māti (jaunākajam bērnam bija tikai divi mēneši, kurš turklāt jāzīda ar krūti!) par 2014. gada aprīlī viņas *it kā* izdarīto vienu telefona zvanu uz Ukrainas vēstniecību (tātad, acīmredzot, telefona sakari ar vēstniecību tika kontrolēti!), atstāstot kādam šīs valsts diplomātiskā dienesta darbiniekam maršruta taksometrā viņas nejauši noklausītu sarunu, ka Vjazmā dislocētā Krievijas karaspēka daļā dienotās militārpersonas, iespējams, tikšot pārdislocētas uz Ukrainas pierobežu Doņeckā.⁸ Turpat dzīvoklī tika izdarīta kratīšana, bet pēc tam S. Davidova tika nogādāta Maskavā, kur ar Ļefortovas rajona tiesas lēmumu (tātad ar «tiesas kontroles» rokām⁹) – apcietināta un ievietota izmeklēšanas izolatorā. S. Davidovai par «dzimtenes nodevību» draudēja līdz pat 20 gadu ilgs cietumsods¹⁰. Situācijas absurdumu vēl vairāk pastiprināja apstākļi, ka saskaņā ar oficiālo Krievijas Federācijas pozīciju, Ukrainā nedienē neviens Krievijas Federācijas karavīrs¹¹, uz ko vērsa uzmanību S. Davidovas advokāti¹².

Tomēr 2015. gada 3. februāra vakarā (tiesa gan, kad S. Davidova jau bija paspējusi izmeklētājam M. Svinolupam «atzīties» savā pastrādātajā «noziegumā»), viņu, nepārprotami pateicoties Krievijā vēl pāri palikušās pilsoniskās sabiedrības skaļiem protestiem un sašutumam (divās dienās tika savākti apmēram 50 000 paraksti zem petīcijas, kura tās pašas dienas rītā tika iesniegta Krievijas Federācijas

<http://www.ufolog.ru/names/order/%D0%A1%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2> [skatīts 04.02.2015.] Tikko teiktais katram lasītājam pašam ļauj izšķirties, cik radoši un asociatīvi veikt savu kognitīvo procesu un interpretēt šo traģikomisko situāciju, jo, kad minētais izmeklētājs, veicot izmeklēšanas darbības S. Davidovas lietā, esot stādījies priekšā, klātesošie sākotnēji esot mēģinājuši pat jokot, apvaicājoties, vai tas gadījumā neesot pseidonīms. Humors gan neesot saprasts... Pieejams: <https://openrussia.org/post/view/2445/> [skatīts 04.02.2015.]

⁸ Pieejams: <https://openrussia.org/post/view/2388/> [skatīts 04.02.2015.]

⁹ Ar Maskavas pilsētas tiesas tiesneša 2015. gada 16. februāra lēmumu minētais Ļefortovas rajona tiesas lēmums atzīts par nelikumīgu (domājams, tālāk norādīto iekšpolitisko apsvērumu dēļ). Pieejams: http://tvrain.ru/articles/mosgorsud_priznal_nezakonnym_arest_svetlany_davydovoj-382037/ [skatīts 16.02.2015.]

¹⁰ Sk. arī citur.

Pieejams:

http://tvrain.ru/articles/_a_ne_udivljus_esli_ee_muzha_sejchas_tozhe_arestujut_pravozaschitnitsa_za_je_svetova_o_tom_kak_narusheny_prava_svetlany_davydovoj_kotoruju_obvinjajut_v_gosizmene_-381353/

http://tvrain.ru/articles/anons_intervju_ksenii_sobchak_s_anatolijem_gorlovym_muzhem_svetlany_davydovoj_obvinennoj_v_gosizmene-381432/

http://tvrain.ru/articles/eta_istorija_dolzna_byla_pokazat_chno_oni_mogut_sdelat_s_nami_vse_chno_zahotjat_kak_advokaty_i_pravozaschitniki_pytajutsja_vytaschit_svetlanu_davydovu_iz_sizo-381442/ [skatīts 04.02.2015.]

¹¹ Pieejams: <http://tass.ru/politika/1908398> [skatīts 12.05.2015.]

¹² Pieejams: <http://ru.euronews.com/2015/01/30/russian-mother-of-seven-to-stand-trial-for-treason-over-ukraine-call/> [skatīts 12.05.2015.]

Prezidentam), no apcietinājuma atbrīvoja¹³. Acīmredzot pat valsts vadība nobijās no briesmīgā visaptverošā (iespējams, pat starptautiskā) skandāla par šo nedzirdēto un patiesām bezprecedenta kļājo patvaļas (vismaz autora ieskatā) aktu, dodot norādījumu nekavējoties atbrīvot nelaimīgo sievieti no apcietinājuma. Tagad krimināllietā neparastā steigā ir izbeigta, lai neturpinātu kompromitēt tā jau pietiekoši aptraipīto Krievijas reputāciju cilvēktiesību jautājumos¹⁴, bet S. Davidova pat saņēma oficiālu atvainošanās vēstuli no Krievijas Federācijas Ģenerālprokuratūras¹⁵.

Vēl vienas liriskas atkāpes labad jāpiemin, ka krievu rakstnieks, publicists, disidents, Nobela prēmijas literatūrā laureāts Aleksandrs Solžeņicins (*Александр Солженицын*, 1918–2008) savulaik bija pamanījies interesantas padomju laika izmeklētāju un prokuroru uzvārdu sakritības ar viņu praktiskajiem darbiem. Protams, zinātniski tas gan īsti nerimējas kopā. Taču, piemēram, aculiecinieki atceras vēl salīdzinoši nesenas pagātnes notikumus, kad pērnā gadsimta 70.–80. gados esot darbojies kāds PSRS Valsts Drošības Komitejas izmeklētājs Mihails Gubinskis¹⁶, kurš, izmeklējot krimināllietas pēc KPFSR Kriminālkodeksa 70. panta (pretpadomju aģitācija un propaganda¹⁷) saistībā ar kristīgās literatūras glabāšanu un izplatīšanu, mēdzis saviem «upuriem» ņirgājoties teikt:

«kur tad ir jūsu dievs, ka viņš jūs neglābj, kāpēc viņš jūs neglābj, un kāpēc viņš mani nesoda [par neglābām, kuras es daru tīši]?»¹⁸

Autora ieskatā, jebkuras patvaļas pamatā ir konkrētajā izdarītajā dziļi iesakņojusies necieņa pret otru cilvēku. Līdz ar to arī secīgi attieksme (rīcība) – kā pret kaut ko mazvērtīgāku, kaut vai, piemēram, cūku... Ja tā, tad šādu ļaunu sugas vārds/palama *Svinolups* būtu tieši vietā.

¹³ Pieejams: http://tvrain.ru/articles/obvinjaemaja_v_gosizmene_vyshla_iz_sizo_lefortovo-381477/ [skatīts 04.02.2015.] Sk. arī <http://www.delfi.lv/news/world/other/krievija-no-apcietinajuma-atbrivo-valsts-nodeviba-apsudzeto-septinu-bernu-mati.d?id=45537086> [skatīts 04.02.2015.]

¹⁴ Pieejams: http://tvrain.ru/articles/advokat_svetlany_davydovoj_rasskazal_o_prekraschenii_ugolovnogo_dela_v_ee_otnoshenii_-383835/ [skatīts 13.03.2015.]

¹⁵ Pieejams: <http://военное.рф/2015/%D0%94%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%94%D0%B0%D0%B2%D1%8B%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B95/> [skatīts 12.05.2015.]

¹⁶ Vārda sakni veido krievu valodas darbības vārds *губить* – pazudināt. Pārsteidzošas sakritības dēļ abiem rakstā pieminētajiem personāžiem – Gubinskim un Svinolupam ir arī identisks vārds un tēva vārds – Mihails Vladimira d. Sal. <https://openrussia.org/post/view/2445/> [skatīts 04.02.2015.]

¹⁷ Analogs Latvijas PSR Kriminālkodeksa 65. pantam «Pretpadomju aģitācija un propaganda». Panta pirmās daļas dispozīcija skanēja šādi: «Par aģitāciju vai propagandu, ko izdara nolūkā graut padomju varu vai panākt atsevišķu sevišķu bīstamu valsts noziegumu izdarīšanu, tais pašos nolūkos apmelojošu izdomājumu izplatīšanu, kuri diskreditē Padomju valsts un sabiedrisko iekārtu, kā arī par tāda paša satura literatūras izplatīšanu vai izgatavošanu, vai glabāšanu tais pašos nolūkos». Pēc Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 1982, 226. lpp.

¹⁸ Pieejams: <https://openrussia.org/post/view/2445/> [skatīts 04.02.2015.]

Tomēr objektivitātes labad jāatzīst, ka tamlīdzīgas problēmas pastāv ne tikai «pateicoties» *svinolupiem* vai «pateicoties» padomju tiesību piemērošanas tradīcijas arhetipam kā būtiskam defektam, kas kopā ar citiem vecā kriminālprocesa elementiem nevarēja netransformēties arī postpadomju kriminālprocesā¹⁹. Droši vien pamatoti tamlīdzīgu *svinolupu* reizēm nesatricināmā idiotisma izpausmju cēloņi vispirms būtu jāmeklē ne tikai viņu personiskajās kvalitātēs (tajās skaitā psiholoģiskajās problēmās, acīmredzot mokoties ar sadomazohistiskiem kompleksiem), bet arī pašas krimināljustīcijas sistēmiskās kļūdās, kuras pašas arī tieši rada pateicīgu augsni tamlīdzīgu kāzusu *par excellence* producēšanā. Un tas pilnā mērā attiecas arī uz mums un mūsu mīļo Latviju.

Bet tas jau ir cits, proti, juridiska satura temats...

¹⁹ Piemēram, Rusanovs E. Latvijas kriminālprocesa doktrīnas avotu meklējumos. Jurista Vārds, 06.01.2015., Nr. 1, 30. lpp.